

विधातत्त्वका आधारमा युडफ्राउ नियात्रासङ्ग्रह

डा. शैलजा पोखरेल

उपप्राध्यापक नेपाली विभाग, पद्मकन्या बहुमुखी क्याम्पस, बागबजार, काठमाडौं ।

Email: shailaja.pokharel@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-2571-3850>

Received date: 28 Dec. 2024

Reviewed date: 15 Nov. 2025

Approved date: 25 Dec. 2025

लेखसार

‘विधातत्त्वका आधारमा युडफ्राउ नियात्रासङ्ग्रह’ शीर्षकको यस लेखमा नेपाली साहित्यसिद्धान्तमा प्रचलित नियात्रासम्बन्धी सिद्धान्त र तिनमा प्रस्तुत नियात्राका तत्त्वहरू पहिल्याउँदै तिनै विधागत तत्त्वहरूका आधारमा कृष्ण बजगाईँद्वारा लिखित युडफ्राउ नियात्रासङ्ग्रहको अध्ययन र विश्लेषण गरिएको छ । यस लेखमा नेपाली साहित्यमा प्रचलित नियात्राका तत्त्वहरूमध्येको सकेसम्म कम सङ्ख्यामा बढी पक्षहरू समेटिएको सिद्धान्तका तत्त्वहरूलाई मानक मानी नियात्रासङ्ग्रहको विश्लेषणका लागि रोजिएको छ । नेपाली नियात्राजगत्मा वि.सं. २०८० मा प्रकाशित युरोपका विभिन्न स्थानहरू ग्रिस, स्विजरल्यान्ड, पोर्चुगल र बेलायतको यात्रा समावेश भएको प्रस्तुत नियात्रासङ्ग्रहका केही अध्ययनहरू विभिन्न पत्रिकामा प्रकाशित भए तापनि विधातत्त्वका आधारमा यस नियात्रासङ्ग्रहको अध्ययन यसअघि भएको देखिँदैन । यसै कमीलाई पुरा गर्ने उद्देश्यले ‘नियात्राको विधातत्त्वका आधारमा ‘युडफ्राउ’ नियात्रासङ्ग्रह कस्तो छ?’ भन्ने शोधप्रश्नमा केन्द्रित भएर गुणात्मक विधि अवलम्बन गर्दै यो अध्ययन गरिएको छ । नियात्राका पाँच तत्त्वहरू गतिशीलताका आधारमा युडफ्राउ पहिलो गन्तव्यपछिका गन्तव्यमा बढी गतिशील, सूचना वा जानकारीका दृष्टिले उच्चकोटिको, यथार्थ र कल्पनाका दृष्टिले हेर्दा ज्ञानवर्द्धक ऐतिहासिक सूचनाको थरातलमा टेकी सुन्दर नेपालको कल्पना गरिएको, अनुभव तथा व्यक्तित्वका कसीमा हेर्दा बजगाईँको भावुक हृदय, देशप्रेमी व्यक्तित्व, ज्ञानवर्द्धक खोजकर्ता र मनोरञ्जक व्यक्तित्वका धनी अनि भाषाशैली तथा प्रस्तुतीकरणका आधारमा हेर्दा सकेसम्म नेपाली भाषाका शब्दहरू प्रयोगका साथ काव्यात्मक र चित्रात्मक शैलीको प्रयोग भएको छ ।

शब्दकुञ्जी: युडफ्राउ, एथेना, नाइकी, कलिगुला, क्यासल

विषयपरिचय

प्रस्तुत अध्ययनको शीर्षक ‘विधातत्त्वका आधारमा युडफ्राउ नियात्रासङ्ग्रह’ रहेको छ । युडफ्राउ नियात्रासङ्ग्रह नियात्राकार कृष्ण बजगाईँको कहिले एकलै र कहिले परिवारका अन्य सदस्यसहित सेप्टेम्बर २०२१ देखि अगस्ट, २०२३ सम्मको अवधीमा अनेकपटक गरिएका युरोपका ग्रिस, स्विजरल्यान्ड, पोर्चुगल र बेलायतका भ्रमणमा आधारित छ । प्रस्तुत नियात्रासङ्ग्रहमा तिनै भ्रमणका क्रममा रचना भएका बेलाबेलै २७ ओटा शीर्षकका नियात्राहरूलाई समावेश गरिएको छ । युडफ्राउ नियात्रामा रचनाकार पुगेका स्थान, अवलोकन गरेका दृश्यहरू, त्यहाँ देखिएका ऐतिहासिक महत्त्वका सामग्रीको जानकारी सहितको भ्रमणहरूको वृत्तान्तलाई २३६ (७-२४३) पृष्ठा समेटिएको छ । नियात्राकार बजगाईँको त्यही युडफ्राउ नियात्रासङ्ग्रह ‘नियात्राको विधातत्त्वका आधारमा युडफ्राउ कस्तो छ?’ भन्ने शोधप्रश्नमा केन्द्रित भएर यो अध्ययन गरिएको छ र नियात्राका निश्चित सिद्धान्तमा आधारित रही नियात्राको विधातत्त्वका आधारमा मात्र युडफ्राउ नियात्रासङ्ग्रहको विश्लेषण गर्दै निष्कर्षमा पुगिएको छ ।

अध्ययन विधि

प्रस्तुत अध्ययनमा गुणात्मक विधि अवलम्बन गरिएको छ । यस अध्ययनका लागि नियामाको सैद्धान्तिक पक्षका रूपमा विश्वसाहित्यमा नियामा, यात्रासाहित्य, ट्राभलग आदिका नाममा परिभाषित सिद्धान्तहरूमा पाइने तत्त्वगत मान्यतालाई आधार बनाई नियामाकार कृष्ण बजगाईंको युडफ्राउ नियामासङ्ग्रहको विश्लेषण गर्दै निष्कर्षमा पुगिएको छ ।

सैद्धान्तिक पर्याधार

संस्कृत भाषाका दुईवटा शब्दहरू 'निबन्ध' र 'यात्रा' मिलेर 'नियामा' शब्द बनेको छ, जसले यात्रामा आधारित भएर लेखिएको निबन्ध भन्ने अर्थ लाग्छ । प्रज्ञा नेपाली बृहत् शब्दकोशमा 'नियामा' शब्दको अर्थ, "यात्रा निबन्धको औपन्यासिक वा उपाख्यानमात्मक रूप" र "यात्रावर्णनबारे कथात्मक शैलीमा लेखिएको निबन्ध" दिइएको छ । अङ्ग्रेजीमा भाषामा यसै अर्थमा 'ट्राभलग' शब्द लिइएको छ । 'ट्राभलग' शब्दले "विशेष स्थानको भ्रमणमा आधारित कुनै सिनेमा वा किताब ट्राभलग" अर्थ बोकेको पाइन्छ । नेपाली साहित्यसिद्धान्तमा 'नियामा' का प्रचलित सिद्धान्तहरू हेर्दा, यात्रामा आवद्ध व्यक्तिले आफूले देखेका, भोगेका र अनुभवका आधारमा रचित निबन्धलाई नियामा भनिएको छ (सुवेदी, सन २००१ : ४०) । कुनै स्थानसहित त्यहाँको लोकजीवन, रीतिपरम्परा आदिसँग परिचित गराउने यात्रीको अनुभव र ज्ञानलाई व्यक्त गर्ने, तथ्य र अशतः भावनाको अनुपातिक संयोग भएको, चित्रात्मक शैलीमा रचना गरिएको स्मरणस्वरूप लेखिएको गद्यरचना (श्रेष्ठ र शर्मा, सन २००४ : २०७); "सत्यको निम्तो वर्णन छ भने, त्यो यात्रा लेख र रमरमको आनन्दबाट मुछिएको" (शर्मा, २०६१ : ख); "सोझो यात्राविवरणलाई लेखकले निजी रङ्गमा रङ्गाएर साहित्यिक अभिव्यक्ति दिँदा नियामाको जन्म हुन्छ (व्यास २०६७ : ७१); यात्राको गतिसँगै प्रवाहित हुँदै यात्रागत वस्तुतथ्यलाई यात्राकारको निजात्मक रागले रङ्गाएर भावना र कल्पनाको यथोचित समन्वयका साथ मनोहरी शैलीमा आत्मपरक ढङ्गबाट प्रस्तुत गरिएको यथार्थपरक गद्यकृति" (व्यास, २०६८ : ४११); "कुनै पनि यात्री आफ्नो यात्राका क्रममा निस्कँदा उसले देखे-भोगेका र अनुभव गरेका विविध घटना, परिवेश, समाज, परम्परा आदिलाई आफ्नै अनुभूतिका माध्यमबाट जुन रूपमा अभिव्यक्त गर्छ, त्यही" (राई, सन २०१५ : ११) आदि गुण भएको साहित्यलाई नियामा भनेर चिनाइएको पाइन्छ । समग्रमा भन्दा यात्रा गर्ने व्यक्तिले आफूले भ्रमण गरेका स्थानको विशेषता, रहनसहन, रीति-रिवाज, प्रकृति अनि त्यसक्रममा गरेको अनुभव र अनुभूतिलाई गद्यात्मक शैलीमा लेखिएको लेख-रचना तथा पुस्तकलाई नियामा भनिन्छ । साहित्यसिद्धान्तमा प्रचलित विद्वान्हरूका मतमा नियामाका तत्त्वहरू फरक फरक भएकाले यहाँ नियामाका निम्न तत्त्वहरू (क) गतिशीलता, (ख) सूचना वा जानकारी, (ग) यथार्थ र कल्पना, (घ) अनुभव तथा व्यक्तित्व, (ङ) भाषाशैली तथा प्रस्तुतीकरणका आधारमा युडफ्राउ नियामासङ्ग्रहको विश्लेषण गरिएको छ ।

युडफ्राउ नियामासङ्ग्रहको विश्लेषण

माथि उल्लिखित तत्त्वहरूका आधारमा युडफ्राउ नियामासङ्ग्रहको विश्लेषण गर्दा यस्ता अवस्था देखिन्छन् ।

क. गतिशीलता

यात्रामा लेखिने विधा भएकाले नियामा गतिशील विधा हो । यसमा नियामाकारको यात्राको गतिमा दृश्य आदिको जानकारी दिँदा पाठक पनि सँगै हिँड्ने भएकाले यात्राको गतिजस्तै नियामाको गति महत्त्वपूर्ण मानिन्छ । युडफ्राउ नियामासङ्ग्रहमा पहिलो गन्तव्य एक्रोपोलिसदेखि बेलायतको नेक्रोपोलिससम्मको यात्रा विवरण समेटिएको छ । त्यही क्रममा नियामाकार कुनै स्थानका बारेमा पढ्दै वा सुन्दै, त्यहाँ पुग्दै, अनेकौँ ज्ञानका खजाना खोज्न अलि व्यस्त हुँदा दुई वर्षको लामो यात्रा हुन पुगेको छ । यो समय निरन्तर नभएर बेलाबेलै समयमा श्रृंखलावद्ध भएकाले यात्रा अवधि भने लामो देखिँदैन । ग्रिस पहिलो गन्तव्य हो र त्यो यात्रामा

कतै खुट्टाले हिँडे झैँ अलि सुस्त र सुरक्षित, “विलम्ब... भग्नावशेषहरू (पृ. १८) कतै टुरिस्ट बोक्ने पानीजहाजको गतिमा एकैदिनमा तीन टापु जस्तै द्रुत गतिका छन्। एकैदिनमा धेरै सूचना लिन भ्याउनुले यात्राको गतिले तिब्रता नाम्न सकिन्छ। ग्रिस बजगाईँको मूल खोजीको स्थान भएकाले त्यहाँ सकेर स्विजरल्यान्डमा पुगेपछि यात्राको गतिले लन्डन एयरपोर्टको स्विस् एयरलायन्सबाटै तीब्रता लिन थालेको छ। लन्डनदेखि जुरिच पुगेर फर्किने क्रममा पाँचदिनपछि आउने जानकारीका साथ नियात्राकार टोलीसहित ट्रेनमा चढेर लिएको गतिसँगै दृश्यको गति दौडिएको “जुरिच... सडकहरू (पृ. १०५)” छ। साथै लौसानको जेनेभा तालकिनारको ट्रेनयात्रा “लौसानबाट... रम्छन् (पृ. ११८)” जलयात्रा “बोट... बेलाबेला (पृ. ११५)” नाउको गतिसँगै नियात्रामा स्थानहरू छिट्टो छिट्टो वर्णित हुनथालेका छन्। स्विजरल्यान्डकी कुमारी अर्थात् ‘युडफ्राउ’ हिमाल टेक्न जाँदाको दृश्यको गति, ग्रिन्डवेल स्टेसनबाट आइगरसम्मको केबलकारको यात्रामा देखिएका उपत्यका गाउँ (पृ. १३२), सुरुडमार्गको ट्रेन यात्रा र व्यापारिक भवनबाट आएका रेस्टुरेन्टका स्वादे बास्नाका साथै भारतीय र नेपाली स्वाद अनि हिन्दी सिनेमाको सुटिङ भएका स्थलसमेतको वर्णन र लिपटको स्विच थिचेर ‘युडफ्राउ’ हिमालको माइनस दुई डिग्रीको शीतल स्पर्श गतिशील छन्। लाउटरब्रनेनमा पानीको धुलो हेर्ने र पृथ्वीको अन्तिम विन्दु जाने तत्कालको निर्णय र २५ मिनेटमै ट्रेन यात्रा पुरा गर्ने क्रममा आएका दृश्यको वर्णन, गाउँ, र त्यहाँको अनुभवलगायतका दृश्य चिदैँ युडफ्राउ पैदल चढ्ने प्रवेशद्वार, बेलायतका क्यापिडका क्रममा कारको गति झैँ आएका दृश्य र अनुभवहरू गतिमय छन् “आज... घुम्न (पृ. १६२)”। जुरिच घुम्दा लिम्पट नदीनजिकैको सहरी ट्राम नेपालीका लागि नौलो यात्रा हुनसक्छ।

ख. सूचना वा जानकारी

यात्रामा हिँडेका व्यक्तिहरूले आफू पुगेका स्थानमा भेटेमा वा महसुस गरेका जानकारीहरू नियात्रा समेट्दा ती जानकारी अरूका लागि उपयोगी हुन्छन्। आफू पुगेका स्थानमा नपुग्ने पाठकका लागि पहिलेदेखि सुनेका वा नसुनेका नयाँ र नौला, इतिहासका, संस्कृति, परम्परा र अन्य महत्त्वपूर्ण पाटाहरू अनि यात्रासम्बन्धी जानकारी बटुलेर नियात्रामा समावेश गर्ने काम नियात्राकारले गरेको हुन्छ। त्यस्ता जानकारीका हिसाबले युडफ्राउ नियात्रा अत्यन्तै महत्त्वपूर्ण देखिन्छ (दाहाल, २०८१)। युडफ्राउमा नियात्राकार पुगेका स्थानका ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, महन विचारकहरू, खेलकुद, दृश्यहरू, क्यासल, हिमाल आदि अनेक किसिमका जानकारी छन्। बजगाईँको पहिलो भ्रमण ग्रिसको यात्रादेखि नै महत्त्वपूर्ण सूचनाहरू “उभिएको... ग्रिसमा (पृ. १९)” खोज्ने र दिने काम सुरु भएको पाइन्छ। नियात्रामा आएका जानकारीहरूलाई भिन्नाभिन्नै विषयमा विभाजन गर्दा विश्लेषण सजिलो हुन्छ।

धर्म युडफ्राउ नियात्रामा ‘धर्म र संस्कृति’का सूचनाले पुस्तकको सबैभन्दा धेरै स्थान लिएको छ। धर्मको इतिहाससँगै जोडिएका ग्रिसका अन्य संस्कृतिहरूको जन्म, विकास र आजसम्म त्यसको संक्षरक्षणका लागि गरिएका कामहरू अनि तिनीहरूको वर्तमान अवस्थाका साथै संरक्षण कसरी गरिएको छ जस्ता पाटाहरूको जानकारी ‘युडफ्राउ’ नियात्रासङ्ग्रहको महत्त्वपूर्ण खोजीको विषय हो। मन्दिरैमन्दिरको देश भनेर यदाकदा काठमान्डूलाई चिनिन्छ। युडफ्राउमा वर्णन गरिएको मन्दिरैमन्दिरको प्राचीन ग्रिस र त्यहाँ धेरै देवताहरूको पुजा गरिने सूचनाका साथै सांस्कृतिक कार्यक्रमहरूको जानकारी तथा सनातन धर्म र परम्परागत संस्कृतिमा रूचि राख्नेका नेपालीका लागि उपयोगी देखिन्छ (पोखरेल, २०८१)। ग्रिसको यात्रामा नियात्राकारले त्यहाँको धर्म सांस्कृतिको तुलनात्मक विश्लेषण नेपालीहरूका लागि रोचक विषय हुनसक्छ। युडफ्राउमा आएको देवताका स्वरूपको वर्णन “एथेना... हो (पृ. १२-३)” र तिनको मिथक “एथेना... गराउँथिन् (पृ. १३)” नेपालीका देवीदेवताको जस्तै भएको हुँदा धर्म वा सांस्कृतिक विद्यार्थीका लागि खोजको विषय हुनसक्ने देखिन्छ। ग्रिसमा डायोनाइसस नामक देवताको वर्णन गरिएका स्थानमा हिन्दुका देवता शिवसँग तुलना हुने किसिमका वर्णन र अङ्गुरको वाइनमा मस्त रहने र सजिलै फकाउन सकिने स्वभावका डायोनाइसस देवता “डायोनाइसस... हुन्छ (पृ. २०-१)” को परिचय अनि ‘डायोनाइससलाई पशुबलि दिने परम्परा’ को जानकारी नेपाली पाठकलाई ग्रिसमा पुरातन कालमा रहेका देवता हिन्दुका देवताका नजिक पो थिए कि भन्ने महसुस गराउने किसिमको छ। यात्राका

क्रममा नियात्राकारले दिएका डायोनाइसस मन्दिरको इतिहास र परिचय “डायोनाइसस ... मूर्तिहरू (२२)” बाट नियात्रामा धर्म, युद्ध-माउन्ट... पाइन्ड (२८)” र त्यसको फलस्वरूप भएका विध्वंस र अवशेषहरूको जानकारी अनि इतिहासमा संसारमा भएका युद्ध र विजेताको धर्मको प्रवेश, पुराना धर्मका मान्यताको विस्थापन गर्न गरिएका कामहरू, युद्धका विजेताहरूले आफ्ना आस्थाका प्रतीकको स्थापना गर्ने प्रयासहरू पनि प्रस्तुत ‘युडफ्राउ’ नियात्रामा पाइने महत्त्वपूर्ण जानकारी हुन् । ग्रिसका मिथक र तिनका देवताहरूको विध्वंस पारेका मूर्ति र मन्दिरको भग्नावशेषले नै इतिहासको नमिठो जानकारी दिने काम गरेको छ । भग्नावशेषमा नै भएपनि त्यहाँ देवीदेवताको उपस्थितिको अर्थात् इतिहासका ती सत्यहरूको संरक्षण भैरहेको छ भन्ने जानकारी युडफ्राउ नियात्रामा अर्को महत्त्वपूर्ण जानकारी हो। टिकट लिएर ओलम्पियन पुरातात्विक क्षेत्रमा प्रवेश गर्ने सूचना यात्रा गर्न चाहनेका लागि उपयोगी हुन्छ । त्यहाँ जताततै पाइने प्राचीन स्नान गृहको जानकारीबाट यहाँको जस्तै त्यहाँको धर्म र स्नानको पनि ऐतिहासिक सम्बन्ध देख्न सकिन्छ “प्राचीन...सकिन्छ (३२)” । ग्रिसका देवता र तिनका नामबाट बनेका सहर र सहरका संरक्षक देवताका वर्णनका साथै एक्रोपोलिसको उत्तरपट्टि भेटिएको अर्को मन्दिरको प्रसङ्ग, मन्दिरमा भएका छ वटा पूर्ण कदका देवीका मूर्ति आदिको जानकारी महत्त्वपूर्ण छ । नियात्रामा ग्रिसको यात्राका क्रममा आएका प्राचीन ग्रिसको परिचय दिने सामग्री सबैभन्दा बढी जानकारीमूलक छन् । ग्रिक मिथोलोजीअनुसार प्राचीन ग्रिसमा जिउस, हेरा, पोसाइडन, एथेना र अपोलो जस्ता अनेक देवताहरूको पुजाआजा खुब धुमधामसँग गरिन्थ्यो र नाटक, नृत्य र सङ्गीत प्रतियोगिता गर्दै उनीहरूको स्मरण गर्दै पूजा गरिने र ‘बलि’ दिइने परम्पराका साथमा आएका केही जानकारीहरू, देवीले पानी निकाल्न प्रयोग गरेको त्रिशूल, धार्मिक वृक्ष (जैतुनको रूख) आदिले त्यहाँ प्राचीन कालमा त्यहाँ रहने देवताको प्रवृत्ति नेपालमा आजसम्म पुजा गरिने देवीदेवताको जस्तो रहेको पाइन्छ । त्यहाँका देवीदेवताका कथाको वर्णन हेर्दा हिन्दु धर्मालम्बीका झैं ज्ञान, सिप, सभ्यता, न्याय र युद्धका देवी देवता भनेर चिनिने गरेको पाइन्छ । ग्रिसमा भएका धर्म युद्धमा पहिलो चरणमा ग्रिसमा रोमन साम्राज्य आयो । रोमनले जिउस धर्मलाई नष्ट गरेर क्रिस्चियन धर्मको स्थापना गरे । दोस्रो चरणमा क्रिस्चियन र मुसलमानका बिचमा चलेको धर्मयुद्ध र त्यसको असर ग्रिसका मन्दिरमा परेका जानकारी-शक्ति... पुग्यो (३५)” अनि ती युद्धमा त्यहाँका रोमन शक्तिलाई हराएर टर्कीको ओटोमनको शासनमा पुगेको ग्रिसमा मुसलमानले आफ्नो कब्जा जमाएको जानकारी पाइन्छ । फेरि ग्रिसवासीहरूले ऐतिहासिक देवताको सम्झना गर्ने “२१...सम्झे (३५)” कार्यक्रमको सूचनासम्म आइपुग्दा ग्रिसको धार्मिक परिवर्तनका इतिहासको बाटो स्पष्ट रूपमा नियात्रामा आएको देखिन्छ । धार्मिक आस्थाका सन्दर्भमा युडफ्राउमा नियात्राकारले कुनै एउटा धर्मलाई मात्र नहरेर सबै धर्म र तिनको आस्थाप्रति सहृदयी भाव राखेर विश्लेषण गरेका छन् । यसको पुष्टि गर्ने तिनवटा टापुहरू घुमेका बेला क्रिस्चियन धर्मका सामग्रीका रूपमा रहेको काठको चोडोटो देखेर भावुक यात्रुको अवस्थाको चित्रण“हाइड्रको... देख्छु (पृ. ९९-१००)” मा देख्न सकिन्छ । त्यहाँ यात्रुहरूले गरेको व्यवहारले पनि त्यहाँको क्रिस्चियन धर्मसम्बन्धी सामग्रीको महत्त्वको वर्णन गरेको छ । इन्जिना टापुका इतिहास खोज्दा नियात्राकारले भेटाएका सामग्रीहरूको जानकारी अर्को उपयोगी र ज्ञानवर्द्धक सामग्री प्रस्तुत भएको छ । “फारसीहरूको...बनें (१०३)” नियात्राकारको यस भनाइले इन्जिना टापुको महत्त्व दर्साएको छ। पोर्चुगल र बेलायत “बेलायतको...होलान् (२१५)” को क्यासलहरू पनि धर्मयुद्धकै निसानीका रूपमा नियात्रामा वर्णित भएका छन् । यिनै ऐतिहासिक सामग्री लिएका दृश्यसँगै नियात्राकारका युद्धसम्बन्धी धारणा“हुन त...सोध्छु (पृ. १५)” मा धर्मका नाममा भएका इतिहासका विध्वंसकारी घटनाहरू र धर्मको लडाइँका नाममा भएका हत्या हिंसाको ध्वस्त भएको ऐतिहासिक धरोहरहरू हेरेर नियात्राकार त्रसित देखिन्छन् । धर्मयुद्धको इतिहास बटुल्दा भावुक भएका नियात्राकारले धर्म परिवर्तनबाट नेपालीलाई सजग रहने चेतावनी स्वरूप धर्मयुद्धको इतिहाससँगै अन्य विनासका पाटाहरूको इतिहास पनि खोजेर युडफ्राउमा चित्रण गरेका छन् । बारम्बारको धार्मिक परिवर्तनपछिको ग्रिसमा भएका अनेक मन्दिरका अवशेष र तिनको सूचना युडफ्राउ नियात्रामा पाइने विशेष र महत्त्वपूर्ण जानकारी हो । यिनै जानकारीको झुत्ताले प्रस्तुत नियात्रा विद्यार्थीका लागि उपयोगी देखिन्छ ।

युद्ध धर्म र धर्मयुद्धसँगै युद्धको इतिहास पनि युडफ्राउ नियात्राको खोजीको विषयमा परेको देखिन्छ । नियात्राकार पुगेको पहिलो स्थान (एक्रोपोलिस)बाट नै त्यहाँ देवतादेवताका बिचको र युद्धका सन्दर्भ पनि जोडिन थालेको देखिन्छ । पोसिडोन देवता

र एथेना देवीबिचको सहरको ठुलो को हुने भन्ने विषयमा होडबाजी र जितहारका “सहरको...बनाइयो (पृ.१०-११)” कथाबाट युद्धको इतिहास पनि नियात्रामा प्रवेश गरेको छ। युडफ्राउ नियात्रामा धर्मसँगै मिसिएर आएको युद्धको ऐतिहासिक जानकारी अर्को महत्त्वपूर्ण जानकारी हो।

खेलकुद युडफ्राउ नियात्रामा ऐतिहासिक जानकारीहरू एउटासँग अर्को गर्दै साँड्लो परेर आएकामा खेलकुदको इतिहास पनि त्यसैमा जोडिएको पाइन्छ। प्राचीन ग्रीसको एथेना देवीको मन्दिरको एथेन्समा भएको र तिनका अनेक नाम ‘युडफ्राउ’मा आएका छन्। तीमध्ये विशेष शक्तियुक्त ‘नाइकी’ देवीलाई युद्धकी देवीका रूपमा पूजा गर्ने र तिनकै सम्मानमा प्राचीन ग्रीसमा खेलकुद आयोजना गरिने जानकारीले धर्मसँग एकाकार भएको खेलकुदको सुरुआत विन्दुसँग परिचित गराउँछ। “ग्रीक...रहेछ (१३)” खेलकुदकी देवी वा विजयकी देवी“विजयकी...होइन (१३)” उनकै नाममा स्थापित खेलकुदका सामान बेच्ने नाइकी ब्रान्डको अन्तर्आत्मामा विजयकी देवी रहेको हुनसक्ने सम्भावना युवाका लागि जानकारीको नौलो पाटो हुनसक्छ। त्यस्तै विश्वमा अति धेरै मानिसले हेर्ने र अनेक खेलहरू एउटै नामबाट खेलाइने ओलम्पिक खेलको सुरुआत भएको स्टेडियम सहितको सूचना “जिउसको...गर्थो (पृ.३३)” युडफ्राउ नियात्राको अर्को महत्त्वपूर्ण जानकारी हो। विश्वप्रसिद्ध ओलम्पिक खेलको जन्मस्थान ओलम्पियाको दृश्य र धार्मिक उद्देश्यले हुने खेलकुदको आजको स्वरूप संसारका धेरै दर्शकको ध्यान तान्ने ओलम्पिकको पहिलो प्रतियोगिता“धार्मिक...पाउँथे (पृ.८९)” सम्बन्धी जानकारी नियात्राको विशेष हो। यही क्रममा मिल्न आएको स्विजरल्यान्डको फिफा म्युजियम र विश्वभरका फुटबल प्रेमीलाई मनपर्ने फिफा म्युजियममा पुग्दा “अहो,..रैछ (पृ.१६२)” आएको फुटबलको इतिहाससम्बन्धी सूचना पनि महत्त्वपूर्ण छ।

राजनीति संसारमा भएका अनेक धर्मयुद्धको चपेटामा ग्रीस पर्दा धर्मका ती धरोहरूहरू कसरी नष्ट हुँदै गए भन्ने कुरालाई युडफ्राउ नियात्रामा नियात्राकारले ऐतिहासिक विकासका आधारमा प्रस्तुत गरेका छन्। प्राचीन ग्रीसमा धार्मिक प्रयोजनका लागि प्रयोग गरिने मसाल अहिले राजनीति गर्नेहरूको हातमा पुगेको छ भन्ने धारणा राख्दै नियात्राकारले धर्म र राजनीतिको साइनो जोडेका छन्। त्यहाँ धर्ममा लगाइएको प्रतिबन्धले राजनीतिको सुरुआत गर्ने काम जानकारी “पूर्ण...थिए (पृ.२४)” र रोमन कालमै धर्ममा विस्तारै राजनीतिले प्रवेश गरेको सूचना आदिले धर्म र राजनीतिको आपसी समबन्ध रहेको प्रमाण दिन्छ। नियात्रामा प्रस्तुत कलिगुला नामक देवता राजा हुँदा “कालिगुला...छन् (पृ.३४)” गरेका आफ्नो बढी महत्त्व देखाउने कामको वर्णन हेर्दा राजतन्त्रसम्बन्धी धेरै कुरा जान्न सकिन्छ। धर्म र राजनीति मिसिँदै जाँदा सोक्रेटसले ७० वर्षको उमेरमा मृत्युदण्ड पाउनु परेको ऐतिहासिक सत्यलाई युडफ्राउमा दुःखद रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ, जसको फलस्वरूप उनको मृत्युदण्डको सजाय सुनाएपछि “संसारको...खोस्यो (पृ. ४१)” प्रजातन्त्र खोसियो भन्ने सूचनाले ग्रीसमा जिउसकै पालामा जनताले पाएका स्वतन्त्रतामा हनन हुन थालेको बुझाउँछ। एरिस्टोटलले धर्म र राजनीतिलाई छुट्याउन गरेको काम “एरिस्टोटल...गराए (पृ. ५०)” को जानकारी नयाँ नै देखिन्छ। ग्रीसमा संविधानको पनि सुरुआत भएको थियो “सन...भए (८३)” भन्ने सूचनासहित त्यहाँको वस्तुस्थितिको वर्णन ‘युडफ्राउ’मा पाइने जानकारी राजनीति शास्त्रका विद्यार्थीका लागि धेरै उपयोगी देखिन्छ।

दुःखान्त नाटक युडफ्राउ नियात्राको अर्को ऐतिहासिक जानकारी बोकेर दुखान्त नाटक आएको छ। एथेन्सको डायोनाइसस थिएटरमा जिउसकै पालामा त्यहाँ नाटक देखाउने गरिन्थ्यो “दुःखान्तक...रङ्गमञ्च (पृ.१९)” भन्ने सूचना नाटक लेख्ने र पढ्ने, साहित्य र कलाका विद्यार्थीका लागि अर्को उपयोगी छ। ग्रीसमा देवताहरूका नाममा हुने रोमाञ्चक क्रियाकलापको संकेत दिने थिएटरहरू पुगेर नियात्राकारले बटुलेका सूचना “डायोनाइसस...हो (पृ. २०)” मा दुःखान्त नाटक रचना गर्ने प्राचीन परम्परा र नाटककारहरूको जानकारी र नाटकको इतिहासको सुरुको विन्दु “प्राचीन...थिए (२३)”को जानकारी पठनीय र शिक्षाप्रद देखिन्छन्। त्यहाँ भएका राजनीतिक तथा धार्मिक परिवर्तनले थिएटरमा पारेको प्रभाव “छैटौँ...गरिएछ (पृ.२५)”; त्यो जानकारीसँगै आएकाका नियात्राकारको भावना “भेट्टाउँछु...हो (पृ.२६)”; रङ्गमञ्चको इतिहास रोमनकालमा बनेको थिएटर ‘ओडिसन अफ डेरोड एटिकस’ सन १९५० मा पुनर्निर्माणपछि पुन सञ्चालन भएर हेर्न लायक भएको जानकारी नाटकमा रूची राख्ने पाठकका महत्त्वपूर्ण छ। त्यही थिएटरमा गीत, सङ्गीत, नाटक र साँस्कृतिक आधुनिक कार्यक्रमहरूको आयोजना गर्ने

त्यहाँको प्रथा “आयोजना...रहेछन् (पृ. २७)” ले नेपालमा पनि त्यस्ता गतिविधि गर्न सकिन्छन् भन्ने शिक्षा पाइन्छ । साथै त्यहाँ नाटकले प्रजातन्त्र, संस्कृति, गणित, विज्ञान, दर्शन, इतिहास र साहित्यलाई “त्यस...दिन्छन् (पृ. २३)” लोकप्रिय पार्ने काम गरेको थियो भन्ने जानकारीले नेपालका नाटकको विकासमा सघाउ पुऱ्याउनसक्छ ।

महान व्यक्तिहरू ऐतिहासिक व्यक्तिहरूको सूचना युडफ्राउ नियात्राको अर्को महत्त्वपूर्ण पाटो हो जसमा सोक्रेटस, एरिस्टोटल, रुसो, आइन्सटाइन, भास्को दा गामाको हालको अवस्था तथा उनीहरूले गरेका ऐतिहासिक कार्यहरूको जानकारी पाइन्छ । एथेन्समा पश्चिमी सभ्यताका दार्शनिक सोक्रेटिजको खोजी र उनको अन्तिम अवस्थाको जेल “एथेन्स...खोजन (पृ. ३७)” हेर्ने पुगेका बजगाईंले ल्याएको जेलको अवस्थाको सूचना महत्त्वपूर्ण छ । सोक्रेटिजका विचारबाट पीडित राजनीतिज्ञहरूले दिएको मृत्युदण्डको सजाय र कारणवश उनले केही दिन बस्नुपरेको जेल “सोक्रेटिजलाई...थियो (४१)” र सत्तरी वर्षमा मृत्युदण्ड भोगेका सोक्रेटसको मार्मिक इतिहासको खोजी साथै उनी र अर्का विद्वान् एरिस्टोटल जन्मेको स्थान “एरिस्टोटल...थिए (पृ. ४६)” अनि उनले ज्ञान लिनेदिने कार्यमा सक्रिय भएका स्थान ‘लाइसियम’ “इसापूर्व...स्कूल (पृ. ४७)” र एरिस्टोटलका विचार, उनको जीवनी यस नियात्राको अर्को महत्त्वपूर्ण जानकारी हो। ग्रिसपछि स्विजरल्यान्डको जेनेभा तालमा रहेको रुसो टापुमा भएका दार्शनिक रूसोका ऐतिहासिक सूचनाहरू ‘युडफ्राउ’ नियात्रामा आएको अर्को महत्त्वपूर्ण जानकारी हो । घरेलु कामदारदेखि सुरु भएर धर्मगुरु, सङ्गीतका प्रशिक्षक, उपन्यासकार, राजनीतिक विचारक र दार्शनिक भएका रूसोका “मनको...बन्छ (पृ. १२५)” नाममा बनेको म्युजियमको क्याफे र क्याफेका भित्तामा राखिएका रूसोले लेखेका, रूसोका बारेमा लेखिएका पुस्तकको सूचना नेपाली विद्यार्थीका लागि अनौठो उदाहरण छ । विज्ञानका क्षेत्रमा भएका आविष्कार सम्झाउने स्विजरल्यान्डको बर्न सहरमा $e=mc^2$ सूत्रका जन्मदाता तथा भौतिक शास्त्रमा नोबल पुरस्कार पाउने वैज्ञानिक आइन्सटाइनको स्मृति भवनभित्रको दृश्य र उनका राजनीतिक, सामाजिक अवस्थाको ऐतिहासिक जानकारी महत्त्वपूर्ण छ (पृ. १४९) । तिनै महान् व्यक्तिको अध्ययनका लागि राखिएको दिमागसम्बन्धी जानकारी र उनका दिमागका उपजहरू यस नियात्राको अर्को जानकारी हो ।

कोलम्बसको असफल यात्रापछि भारत आउने ‘भास्को दा गामा’ सम्बन्धी “पोर्चुगलका...बनाए (पृ. १७१)” अनेक सूचना र “जुलाई...टेके (१७२)” जानकारी अनि उनका संझनामा बनेको चिहान र त्यहाँको प्रसिद्ध परखाल अनि मुर्स क्यासल “अठारौं...रहेछन् (१८७)” को जानकारी उपयोगी छ ।

अन्य जानकारी ग्रिसको सम्विधानको सुरुआत भएको ग्रिसको सिन्टाग्मा चोक (पृ. ८३), हेड्रियनले बनाएको पहिलो पुस्तकालय (पृ. ७५), ग्रिसका तिन टापुहरू र त्यहाँका महत्त्वपूर्ण स्थानहरूका साथै त्यहाँको स्थानको नामलाई नै शीर्षकका रूपमा बोकेको यस नियात्रासङ्ग्रहमा स्विजरल्यान्डको कुमारी हिमाल अर्थात् युडफ्राउका यात्राको जानकारी विशेष छन् । स्विजरल्यान्डको यात्रामा आएका ‘अलेच’ ग्लेसियर (पृ. १३७) को नामले नेपालीले नचिनेको विश्व सम्पदा सूचीमा परेको संसारकै लामो वा ठुलो हिउँको नदी, पानीको धुलो भएको झरना, तथा पोर्चुगलमा ‘पृथ्वीको अन्तिम विन्दुको सूचनाका साथै (पृ. १९७) डाइनोसरको पैतालाको निसानी भेट्टाको अनुभवसहितको जानकारी यात्रामा जान चाहनेका लागि निकै उपयोगी जानकारी छ । प्रस्तुत नियात्रामा युद्धको इतिहास बोकेको बेलायतको क्यासल, त्यसको इतिहास र त्यहाँभित्रका दृश्यको वर्णन तथा लेखकको विचारसहितको सूचना रुचिकर छन् । कथाको पात्रजस्तो ‘रबिन हुड’ को सडक छेउको सालिक, उसको शारीरिक बनौट, बहादुरी र उसले गरेका कामका वर्णन (पृ. २२०-१) पनि यात्रा गर्न चाहनेका लागि उपयोगी हुनसक्छ । बेलायतको पोएट्स कर्नर साहित्य प्रेमीका लागि चाखको विषय हो । बेलायतमा स्थित चर्चिल, मण्डेला, गान्धी जस्ताको सालिक र तिनले बोकेको बेलायतको नराम्रो इतिहासभित्रको सुधारको पाटो, बेलायती संस्कारको वर्णनसहित त्यहाँबाट नेपालले पनि सिक्नु पर्ने कुराहरू (पृ. २२७) का साथै नजिकैको आबोसम्बन्धी जानकारी पनि महत्त्वपूर्ण छन् । दशौं शताब्दीमा स्थापना भएको बेलायतको शक्तिशाली चर्च (पृ. २२८) र त्यसले बोकेका राम्रा नराम्रा इतिहास “क्रिस्चियन...वेस्टमिन्स्टर (पृ. २२८)” र तिनको सामाजिक महत्त्व, भित्र पस्दा लाने टिकट रकमलगायत त्यहाँको वास्तुगत विशेषताका रूपमा रहेको बेलायतका साहित्यकारहरू (चाल्सर्स डिकेन्स, डी.एच. लरेन्स, पिपलिड, लर्ड बायरनलगायत (पृ. २३१)) को रोचक ‘कविकुना’ को जानकारी रोचक र नयाँ उदाहरण छ। नियात्राको अन्तिम

विन्दु स्कटल्यान्डको ग्लासगो सहरको पूर्वी सिमानामा रहेको नेक्रोपोलिस (पृ. २३५) डाँडा' को जानकारी पनि यात्रा गर्न चाहनेका लागि उपयोगी देखिन्छ। यात्रामा भेटिएका अनेक किसिमका जानकारीले कृष्ण बजगाईंको युडफ्राउ नियत्रा उत्कृष्ट रहेको छ। यहाँ प्रस्तुत जानकारीहरू धर्म र त्यससँग आबद्ध धर्मयुद्ध, धर्मबाटै विकास भएको खेलकुद, खेलकुदमा पनि ओलम्पिक र त्यसको टर्च, धर्मसँग प्रत्यक्ष साइनो राख्ने दर्शन, दर्शनका चर्चामा आएका राजनीति अनि त्यसबाट विकसित ग्रिसको इतिहास र तिनको संरक्षण र सम्बर्द्धनका धेरै महत्त्वपूर्ण जानकारीको शृङ्खला ग्रिसको यात्राको क्रममा आएका छन्। स्विजरल्यान्डमा आएको रुसो र आइन्टाइन अनि संयुक्त राष्ट्रसङ्घको कार्यालय र त्यसअगाडिको भाँचिएको कुर्सीसम्बन्धी जानकारीसहित त्यहाँका सुन्दर ताल, कुमारी हिमाल युडफ्राउ, पानीको धुलो आदिको जानकारी महत्त्वपूर्ण छन्। पोर्चुगलमा भास्को द गामाको चिहान, प्रशिद्ध परखाल र मुर्सी क्यासल, पृथ्वीको अन्तिम छेउ, डाइनोसरको पैतालाको निसानी अनि पानीको धुलोको जानकारी भौगोलिक तथा ऐतिहासिक जानकारीयुक्त छन्। बेलायतमा कविकुनो, रबिन हुड, त्यहाँको क्यासलको र नेक्रोपोलिस डाँडासम्बन्धी साहित्यिक, ऐतिहासिक, भौगोलिक र सामाजिक जानकारीहरू विशेषगरी अध्ययनमा रुची राख्ने नेपाली पाठकका लागि शिक्षाप्रद जानकारीहरू छन्।

ग. यथार्थ र कल्पना

नियत्रा सत्यमा आधारित हुने र यात्रामा लेखक स्वयम् निस्किएका हुन्छन् र प्रथमपुरुष दृष्टिविन्दुबाट नियत्रा प्रस्तुत भएको हुन्छ। त्यसैले नियत्राकारका आफ्ना विचार र कल्पनात्मक शक्ति नियत्रामा पाइन्छ। युडफ्राउमा नियत्राकारले धार्मिक र ऐतिहासिक महत्त्वको सूचना दिँदा अनेक स्थानमा नेपालको तुलना गरेका छन्। त्यहाँका देवीदेवताका मन्दिर र मिथकको जानकारीसँगै नियत्राकार पनि ग्रिसको यथार्थको धरातलमा रही नेपालको कल्पना गरेका अनेकौँ स्थानहरू छन्। नाइकी देवीको मन्दिर हेर्दा देवीको मिथकसँग विश्वप्रशिद्ध 'नाइकी' ब्रान्डको सम्बन्धको कल्पना गर्दै आएको (पृ. १३); ग्रिसका डायोनसियस देवताको मन्दिर र मिथकको वर्णनपछि "म... कथाहरू (पृ. २१)" हिन्दुका भगवान् शिवसँगको तुलना; "जिउस... सकिन्छ (पृ. ३०)" नियत्राकारको कल्पना हो। नियत्राकारले "उति... सरकार? (पृ. ७५)" एथेन्सवासीको पुस्तकालय हेरेर नेपालमा भएको पुस्तकालयको कमी र त्यसको पूर्तिको कल्पना गर्न थालेका छन्; महिलाले थामेको मन्दिर "एक्रोपोलिसको... हुन्? (पृ. १४)" देख्दा त्यसको कारणको कल्पना पनि 'युडफ्राउ' मा समावेश गरेका छन्। स्विजरल्यान्डको भाँचिएको कुर्सीको इतिहास खोज्दा "भाँचिएको..छ (पृ. १०९-१०)" नेपाली राजनीतिको प्रसङ्ग जोडेर मातृभूमिको जनयुद्धको घटनामा नियत्राकार यथार्थसँग काल्पनिक भावमा पुगेको भेटिन्छ। धेरैजसो नेपाली नेताहरूले चुनावअघि घोषणा पत्रमा उल्लेख हुने युरोपको प्राकृतिक रूपले सुन्दर देश स्विजरल्यान्ड हो। त्यहाँ पुगेका बेला नियत्राकारले गरेको वर्णन र त्यस सन्दर्भमा उठाएका प्रश्न काल्पनिक छन्। प्राकृतिक रूपले सुन्दर र धेरैजसोले भन्ने गरेको नेपालजस्तो भन्ने संज्ञा सोझै नदिए पनि त्यहाँका स्थानहरूले नेपालको सम्झना दिने काम गरेका छन्। त्यहाँको अङ्गुर फारममा "सुन्दरताका... थियो (पृ. ११९)" इलामको चियावगानको कल्पना मिश्रित हुँदा, त्यहाँका हिमालमा झण्डा देख्दा र त्यहाँ फोटो खिचाउनेको लर्कोसँगै फोटो खिच्दा नेपालको झण्डाको सोचमा नेपाली हिमालमा फरफराएको नेपाली हिमालमा फोटो खिचाउने कल्पना "हामी.... आयो (पृ. १३८)" स्वतः आएको छ। जुरिचको प्राकृतिक सुन्दरताको वर्णन र त्यहाँको पानीको धुलो (पृ. १६४) ले एकछिन नियत्राकारलाई कल्पनाको संसारमा लगेको छ। त्यहाँको विकास निर्माणका कार्य "सम्पूर्ण... लाग्छ (पृ. २०३)" लामो पुलमा हिँडेका बेला नेपालको भूगोलमा पुलको कल्पना गर्दै लेखकले नेपालको सम्झना, तुलना र देश विकासको कामनामा कल्पना मिसिएको छ। लाउटरब्रनेन उपत्यकाका गाउँ देखेर "लाउटरब्रनेन..... होला (पृ. १४३)" मनमुग्ध भई नियत्राकार गाउँको आनन्द जीवनको कल्पनामा हराएका छन्। 'क्रिस्टो रेई' मा दरबारभित्रको दृश्यको चित्रण "क्रिस्टो... सम्झन्छु (पृ. २०३)" गर्न नियत्राकार नेपालको तराई क्षेत्रका घरमा पुगेका छन्। क्राइस्टको पूर्ण कदको मूर्तिको वर्णन गर्दै जिसस क्राइस्टले नगरको सुर्खा गरेका भन्ने भनाइसँग बजगाईं नेपालका डाँडामा भएका बुद्ध र शिवका वासस्थान पुगेका छन्। प्रस्तुत 'नियत्रा' मा कुमारी हिमाल चढेका बेला, अनि हिमशृङ्खलालाई नजिकबाट स्पर्श गर्दा नेपाली कल्पनामा हराएका बजगाईंका वाक्य, जानकारी, प्रकृति, अनि इतिहास, राजनीतिजस्ता अनेक पाटाका यथार्थका धरातलमा जब पाठक पुग्छ तब कल्पनाको सुरुआत भएको भेटिन्छ।

घ. अनुभव तथा व्यक्तित्व

नियात्रा नियत्राकारले देखेको र भोगेको गरेको घटनामा आधारित हुनेहुँदा लेखकको अनुभव, भावना र दृष्टिकोण यहाँ प्रस्तुत हुन्छ र तिनै प्रस्तुतिमा लेखकको व्यक्तित्वको परिचय पाइन्छ। युडफ्राउ नियत्रामा नियत्राकार कृष्ण बजगाईँ “कुनै... हेर्नु (पृ.७)” भन्दै आफ्नो ज्ञानको संसारमा पुगेका छन् र पहिलो स्थानका रूपमा ग्रिसलाई रोजेका छन्। पहिलो रोजाइमा परेको ग्रिसमा भेटिएका ऐतिहासिक महत्त्वका सामग्रीलाई मन्दिर क्षतविक्षत अवशेष देखा नियत्राकार भावुक भएका छन् र ग्रिसको प्राचीन मन्दिरमा धर्मयुद्धमा विजेता धर्म मुसलमानका मस्जिद र क्रिस्चियनका चर्च देखेर नेपालको पशुपतिनाथ सम्झन पुगेका छन्। युडफ्राउका लेखक भावुक भएको अर्को उदाहरण ‘दहो मन लिएर इतिहास खोज्न हिँडेका उनी आफूले पढेका महान् व्यक्ति सोक्रटिजलाई ७० वर्षको उमेरमा मृत्युदण्डको घोषणा गरेपछि राखेको सुनसान ठाउँको “ढुङ्गाको ... छैनन् (पृ.४३)” देखा दुःखी भएको भावले प्रष्ट गर्छ। यस्तो वातावरणको जेलमा सोक्रटिजले कस्तो दिन बिताए होलान् भन्ने प्रश्नमा उनको सहृदयी भावनाको अविच्यक्ति भएको छ। त्यो अभिव्यक्तिको कथनले पाठकको “म घरी... मलाई (पृ. ४३) र “त्यस दृश्यले... सकिन्नै (११२-३)” हृदय छुन्छ।

बजगाईँ धार्मिक छन् र सनातन धर्ममा विश्वास राख्छन् उनको त्यो व्यक्तित्व देखाउने अनेक भनाइहरू “त्यहाँ... नजोड्ने (पृ. ३६)” युडफ्राउमा भेटिन्छन्। धर्मयुद्धका अवशेष देखा नेपालको “मातृभूमिका... पोखरीमा (पृ. ११२)” सम्झनाले बजगाईँको देशप्रेमको भावलाई झल्काउँछ। नियत्राकारको तुलनात्मक वर्णनमा स्विजरल्यान्डको विकास र नेपाली नेताको भनाइ अनि अनेक दृश्यमा (पृ.१०९-१०), (पृ.२०३), (पृ.१३८) आफ्नो जन्मभूमि नेपालको माया छताछुल्ल भएको देख्नसकिन्छ। संयुक्त राष्ट्र सङ्घको कार्यालय बाहिरबाट हेरेका बेला नेपाली झन्डामा राष्ट्रवादी नेपालीका आँखा पुग्दा फरफराइरहेको झन्डा देखेर भावुक र गर्वको अनुभवले पनि उनी नेपालको माया गर्ने देशभक्त व्यक्ति हुन् भन्ने परिचय दिन्छ। यात्राका क्रममा श्रीमतीसँग गरेका ठट्टौली “ट्याक्सी... उडाउँदै (पृ.२०९)” नियत्राकारको मनोरञ्जप्रिय व्यक्तित्वको परिचय दिन्छ। आफ्नो हृदयको ढोका खोज्ने यात्रा र ज्ञानको खोजी गर्न रुचाउने “यात्राले... हुन्छु (पृ. ६९)” नियत्राकार खोजकर्ता पनि हुन्, जसको उदाहरण युडफ्राउ नियत्रासङ्ग्रहका हरेक सूचनामा व्यक्त भएको छ र त्यहीका मानिसले पनि नजानेको पृथ्वीको अन्तिम छेउ पुग्दा “समुद्र... स्तम्भ (पृ.१९३)” र डाइनोसोरको पैतालाको निसानी भेट्दा “काबो... वर्षअगि (पृ.१९७)” उनको खोजकर्ता व्यक्तित्व देखिन्छ। ठुला मान्छे पुगेको स्थानमा आफू पुग्दा “जेनेभा... स्विसहरू (पृ.११७)” नियत्राकार गर्व गर्छन्। युडफ्राउ नियत्राका आधारमा हेर्दा रचनाकार कृष्ण बजगाईँको व्यक्तित्वलाई हेर्दा उनी जत्तिको बौद्धिक छन् त्यति नै भावुक र सहृदयी पनि छन् साथै उनी धार्मिक व्यक्तित्व, वैचारिक व्यक्तित्व, खोजकर्ता, देशभक्त र मनोरञ्जनप्रिय व्यक्तित्व हुन् भनेर परिभाषित गर्न सकिन्छ।

ङ. भाषा शैली तथा प्रस्तुतीकरण

कुनै पनि लेखनलाई पाठकमा पुऱ्याउने माध्यम भाषा र शैली हो, जसलाई लेखकको प्रस्तुतीकरणमा देख्न सकिन्छ। प्रस्तुत नियत्रासङ्ग्रहमा गति र दृश्यका वर्णनमा लेखकले आफ्ना विचार प्रस्तुत गर्दा आएका वाक्यहरूमा समयको वर्णनमा “समयको... थियो (पृ.१७)”; स्थानको गहनताको वर्णनमा “मेरा पाइला... छन् त (पृ. १८)”; प्राकृतिक सुन्दरताका वर्णनमा “झलमल हिमाल (पृ.१३४)”; वातावरण सम्बन्धी जानकारी दिँदा “प्रिय... कानमा (पृ.१७)”; अनुभव बुझाउँदा “चुनिलो... नाकले (पृ.१७)” आदि जस्ता अनेक ठाउँमा विशेषगरी स्थानका वर्णन गर्ने क्रममा आएका शैलीले नियत्रालाई काव्यात्मक बनाएका छन्। नियत्राकार पुगेका स्थान र त्यहाँको विकासलाई हेरेर मातृभूमिको अवस्था र आशाको तुलना गर्ने क्रममा तथा कुनै क्षतविक्षत भएका दृश्य देखेका बेला आएका “नेपाललाई... भनेर? (पृ.१०५-६)”; “एक्रोपोलिसका... घाउहरू (पृ.१६)”; मन्दिरको इतिहास हेरेका बेला वाक्यहरू “काठमाडौँको... जालान् (पृ. १७)”; आदि जस्ता तुलनात्मक दृश्य प्रस्तुत गरेका स्थानमा आएका मनोरञ्जक वर्णनमा व्यङ्गात्मक शैलीको प्रयोग भएको छ। नियत्राकारले देखेका दृश्यको वर्णन गर्दा (स्ट्राउबख... गरिरहेछन् (पृ.१४५) अनि “बर्न... बनावट (पृ.१५५)” का चित्रात्मक प्रस्तुतिले नियत्रालाई जीवन्त बनाएका

छन् । सकेसम्मका नेपाली भाषाका शब्दहरू (सूचनापाटी, सङ्केतपाटी आदि) को प्रयोग गर्दै, अनेक भाषाका लोकोक्तिहरू (वाइन.., भगवानले..(पृ.३५) ग्रिकलोकोक्ति (पृ.२१); ठुलो..सुडानी लोकोक्ति (पृ.१०८) को प्रयोग, महान् विचारहरू (संसार... शेक्सपियर (पृ.२२); व्यस्त जिन्दगी... सोक्रटिज (पृ.३९); मानिसलाई...आइसन्टाइन (पृ.७२); मौनता...कार्लाईस (पृ.१११); आफ्नो...रुसो (पृ.१२२); बुढा...हुभर (पृ.१०९) को प्रयोग अनि शब्द निर्माणको बाटो (अगोरा...पृ.६३) समेत देखाउँदै भ्रमणमा देखेका दृश्यहरूको वर्णनले 'युडफ्राउ' नियात्रासङ्ग्रहको भाषालाई वैचारिक बनाएका छन् । स्वजरल्यान्डको झरना "स्टाउबख.. हिकाउँछन् (पृ.१४५)" को वर्णनमा चित्रात्मक अनि साङ्गीतिक शब्दहरूले नियात्राको प्रस्तुतीकरणलाई नै कलात्मक बनाएको छ । युडफ्राउ, अनेक किसिमका सवारी साधन बेलामा समाउँदै लिफ्टबाट शीर्षक भेट्न अर्थात् युडफ्राउ हिमाल हेर्ने पुगेका बेला फेदीको महलदेखि अनेक किसिमका खानाको वासनामा नेपाली खानाको पनि अवस्थाको वर्णन गर्दै युडफ्राउको दर्शन पाएका नियात्राकारले यसको सुन्दरताको मनमोहक वर्णन गरेका छन् "घाममा.... पछुँ (पृ.१३४)" । संसारका सबैभन्दा अग्ला दशमध्दे आठ वटा अग्ला हिमालहरूले सम्पन्न नेपालमा जन्मेका नियात्राकार यस नियात्राको दोस्रो चरणको यात्रामा आएर सुन्दर युडफ्राउ (कुमारी) हिमालको सुन्दरताबाट नतमस्तक भएर नियात्राको शीर्षक नै युडफ्राउ राख्न पुग्दा र लिफ्टबाट बाहिर हेरेका बेला देखेको दृश्यमा नियात्राकारको कवि मन लट्ट परेको देखिन्छ । सरल भाषामा सुन्दर अभिव्यक्तिका साथ काव्यात्मक प्रस्तुतिले नियात्रालाई उत्कृष्ट बनाएको छ ।

निष्कर्ष

नियात्राकार कृष्ण बजगाईंको दुईवर्षको अवधिमा गरिएको यात्राको प्रतिफल युडफ्राउ नियात्रासङ्ग्रह हो । यहाँ बेग्लाबेग्लै चरणमा यात्रा भएका छन् पहिलो 'ग्रिस'को यात्रामा यात्राका अन्य जानकारीभन्दा बढी ऐतिहासिक सामग्रीको खोजीले गतिशीलता पाएको छ । स्वजरल्यान्ड, पोर्चुगल र बेलायतको यात्रामा त्यहाँ जानका लागि आवश्यक सामग्रीको वर्णन र त्यसको गतिसँगै बाटामा देखिएका र पुगेका स्थानको वर्णनले नियात्राको पहिलो तत्त्व 'गतिशीलता' लाई पूर्णता दिने काम गरेको छ । युडफ्राउ नियात्राको सबैभन्दा ठुलो उपलब्धी नै यसमा आएका ज्ञानवर्धक र शिक्षाप्रद 'सूचना तथा जानकारी'हरू हुन् । प्रस्तुत सङ्ग्रहमा ऐतिहासिक (धर्म, धर्मयुद्ध, युद्ध, राजनीति, महान व्यक्तिहरू, क्यासल आदिका) जानकारीहरूसँग साँड्लो परेर आएका सूचनाहरू नेपाली विद्यार्थीका लागि अति उपयोगी छन् । नियात्राकारले आफू पुगेका स्थानबाट महत्त्वपूर्ण सामग्री बटुलेर तिनको यथार्थ जानकारी दिँदै नेपालको सन्दर्भमा राखेर प्रस्तुत गरेका छन् र त्यस क्रममा उनले नेपालको विकासको कल्पना गर्दै नेपालीले सोच्नुपर्ने स्थानहरू देखाएका छन् । यसले नियात्राको तेस्रो तत्त्व 'यथार्थ र कल्पना' लाई पूर्णता दिएको छ । बजगाईं हिन्दु धर्म र मातृभूमिलाई प्रेम गर्ने अत्यन्तै भावुक र सहृदयी मनका धनी देखिन्छन् । महान व्यक्तित्वहरूको अवशेष रहेको विशेष स्थानमा पुग्दा आफूलाई गौरव गर्ने बजगाईंले बाटामा सहयात्रीसँग मनोरञ्जन गर्दै मनोरञ्जक व्यक्तित्वको प्रदर्शन पनि गरेका छन् । जसले नियात्राको चौथो तत्त्व 'अनुभव र व्यक्तित्व' प्रदर्शन गर्ने काम गरेको छ । युडफ्राउ नेपाली शब्दको बढीभन्दा बढी प्रयोग गर्दै सरल भाषामा कविले झैं काव्यात्मक शैलीमा लेखिएको छ । चित्रकारले चित्र कोरेर देखाए झैं दृश्यको वर्णनमा आएको चित्रात्मक शैलीले नियात्रालाई जीवन्त बनाएको छ । नियात्राका तत्त्वहरूका कसीमा युडफ्राउ नियात्रासङ्ग्रहलाई राखेर हेर्दा 'नियात्राको विधातत्त्वका आधारमा युडफ्राउ विद्यार्थीका लागि उपयोगी ऐतिहासिक सूचनाले पूर्ण, कतै कम कतै पूर्ण गतिशील, काव्यात्मक शैलीमा लेखिएको उत्कृष्ट नियात्रासङ्ग्रह देखापरेको छ ।

सन्दर्भ सूची

- दाहाल, खेमराज. (२०८१). युङ्फ्राउमा एकछिन प्रवेश गर्दा. शब्दाङ्कुर, वर्ष २३, अङ्क ९ (२७३), पृ. ३२-४०
- नेपाल, देवी. (२०७८, जेठ १५). *नियात्रा कसरी लेख्ने ?*. अनलाइन खोज, <https://sahityapost.com/top-news/38416/>.
- पोखरेल, शैलजा. (२०८१, साउन). 'युङ्फ्राउ' *नियात्रासङ्ग्रहभित्र पस्ता*, आलेख (साहित्यिक मासिक). १(७१). पृ.४८-५४.
- बजगाईँ, कृष्ण. (२०८०). *युङ्फ्राउ नियात्रासङ्ग्रह*. काठमाडौँ : भुँडीपुराण प्रकाशन.
- राई, मार्था. (सन २०१५). *सलोन कार्थकका नियात्राहरूको अध्ययन*. लघु शोधपत्र, सिक्किम विश्वविद्यालय, भाषा अनि साहित्य संकाय. सिक्किम.
- व्यास, निर्मोही. (२०७६, असार-साउन). *नियात्रा- साहित्यको सैद्धान्तिक परिचय*. वैजयन्ती, ७(१), पृ. ७२.
- व्यास, निर्मोही. (२०६८). *यात्रा साहित्यको विधागत स्वरूप र विशेषता*. रत्न नेपाली समालोचना (सैद्धान्तिक खण्ड), पृ. ४१२-४१३.
- शर्मा, तारानाथ. (२०६१). *बेलायततिर बरालिँदा*. ललितपुर : साझा प्रकाशन.
- सुवेदी, राजेन्द्र. (सन २००१). *स्रष्टा - सृष्टि : द्रष्टा - दृष्टि* (तेस्रो संस्करण). ललितपुर : साझा प्रकाशन.
- Travelogue. (2024, 05 13). Retrieved from dictionary. Cambridge: [https:// dictionary.cambridge.org/dictionary/english/travelogue](https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/travelogue)